

Overweging bij Willibrordzondag Glas-in-lood-raam in Goede Herder-kerk

door Rob van Uden

Ik kijk naar het glas-in-lood-raam. 30m. Imposant. Het licht valt in vele kleuren binnen en als je op het goede tijdstip van de dag naar het raam kijkt, en de zon wil een beetje schijnen, dan wordt je door al die kleuren omgeven.

Het kruis staat centraal. Het kruis dat Jezus heeft gedragen, waaronder hij is gevallen en waaraan hij heeft gehangen. Het kruis, dat symbool is geworden van lijden en dood; een heftig symbool. Maar het kruis laat ook zien dat het geloof het lijden niet uit de weg gaat. Het geloof in Christus gaat juist door het lijden heen. Het is een erkenning van het lijden dat mensen moeten dragen.

Het raam heeft echter een boodschap die verder reikt. Het kruis heeft geen dreigende kleur gekregen, maar wisselt heldere en warme blauwe tinten af. Blauwe tinten die rust en vrede geven, kleuren van geloof en vertrouwen. Christus wil voor jou het leven, niet de dood. Dit kruis spreekt niet enkel over lijden en dood, maar ook over verrijzenis, over geloof in de levende.

De afwisseling van blauwtinten heeft iets van levendig kabbelend water waar het licht op valt. Het kruis kan daardoor gaan lijken op een stroom van water. Linksboven zie ik een vis die het water van het kruis binnen zwemt. Een vis, het geheime teken van de eerste Christenen. Tegenwoordig zien we de vis opnieuw, als een geloofsteken op een auto, voordeur of op een rockgitaar. De vis combineert het

kruis met een korte geloofsbelijdenis: Jezus Christus, Zoon van God, Redder.

Linksonder in het raam stroomt het water golvend uit de voet van het kruis. Een duif vliegt over het water heen. Zou het de duif zijn die bij de doop in de Jordaan boven Jezus bleef fladderen? Het is of ik de woorden uit Johannes 7 (vers 37 e.v.) zie verbeeld: Als iemand dorst heeft, kom, geloof en drink, want stromen van Levend water zullen uit zijn binnenste vloeien. De evangelist wijst met dit beeld van het stromend water op de gave van de Geest die nog moet komen. En deze

gave van de Geest voltrekt zich op het kruis. Als Jezus 'de geest geeft' en zijn zijde met een lans wordt doorboord, stroomt behalve bloed ook water uit zijn zijde.

Verwonderd keer ik terug naar de afbeelding van het kruis. Ik zie in dit raam steeds meer geloof en vertrouwen, leven en vruchtbaarheid.

Naast het kruis, rechts, staat een levende plant, de wijnstok. Jezus heeft in de wijnstok een teken van eenheid gezien, een organisch geheel van bladeren, ranken en druiven gezien. Voor hem is het een beeld van verbondenheid en hij gebruikt het beeld om te spreken over de verbondenheid van de leerlingen met hem: "Zoals de rank geen vrucht kan dragen uit zichzelf, maar alleen als zij blijft aan de wijnstok, zo gij evenmin, als gij niet blijft in Mij." De wijnstok groeit langs het kruis omhoog en is dus verbonden met de verrezen Heer.

Hoe verschillend mensen ook kunnen zijn, het gaat om die verbondenheid met Christus. Dat is een verbondenheid die een belofte met zich meebrengt. We worden er beter van.

De volle druiventrossen aan de wijnstok zijn een belofte dat ons leven vrucht zal dragen als we verbonden zijn met Jezus Christus.

De vis, links, staat afgebeeld naast een mand met brood, een verwijzing naar de wonderbare broodvermenigvuldiging. Het is de belofte dat Christus onze honger naar zijn woord en naar gerechtigheid zal vervullen.

Als de zon wil schijnen, kan dit glas-in-loodraam je met vele kleuren omgeven. Vriendelijk en veilig wordt het licht als een kleurige mantel om je heen geslagen. Christus wil je immers van donker naar licht brengen, van zonde naar heil, van dood naar leven. Hij is de Alpha en Omega, het begin en het einde. Als je naar dit raam kijkt, zie je dat hij om je geeft, dat hij je omgeeft. ●

Gemeenschap der heiligen

door Leo van Lijesen

Door de jaren heen is er in de oecumene sprake van een geleefde broeder- en zusterlijkheid. Het motto van Willibrordzondag 2017 ‘Hervorming vandaag. Eén is onze Meester en wij allen zijn broeders en zusters’ doelt hierop. Jezus zei tot zijn leerlingen: ‘Jullie hebben maar één Meester en jullie zijn allen broeders’ (Mt 23:8). Dit gedeelde leerlingschap onder één Meester is de basis voor de broeder- en zusterschap onder christenen van verschillende confessies; daar kan men de term ‘Gemeenschap der heiligen’ voor bezigen.

Erfgoed, gedeeld en bediscussieerd

Met ‘Gemeenschap der heiligen’ duiden we in de nog altijd actuele traditie van de Vroege Kerk. In de ‘Apostolische Geloofsbelijdenis’, bekend in de zowel protestantse als katholieke eredienst staat: ‘Ik geloof [...] in de *gemeenschap der heiligen*.’ De term vinden we niet in de Bijbel, maar voor het eerst betuigd bij de vierde-eeuwse Latijnse kerkvader Nicetas, bisschop van Remesia (in hedendaags Zuidoost-Servië). De Apostolische Geloofsbelijdenis, definitief vorm gegeven in de 8^e eeuw, heeft de term ‘Gemeenschap der heiligen’ voor de verdere generaties gemunt.

Vanaf de Reformatie is de term door katholieke en protestantse christenen driftig bediscussieerd – te veel om weer te geven. Ik zoom in op de twee componenten van het begrip, om de voornaamste betekenselementen helderder te krijgen: ‘gemeenschap’ en ‘heilig’.

Gemeenschap

‘Gemeenschap’ is een vertaling van het Griekse *koinonia*. In het NT vinden we dit woord niet zozeer in de betekenis van gemeenschap als een bepaalde groep (zoals bv. in ‘kloostergemeenschap’, of de ‘Turkse gemeenschap’); het is een zelfstandig naamwoord met de betekenis van een werkwoord, dus een dynamisch begrip: verbonden zijn met elkaar, het

◆ *Muurschilderingen van heiligen als deze konden in middeleeuwse kerken bij de gelovigen het besef oproepen ook zelf te behoren tot de Gemeenschap der heiligen. Elfde-eeuwse fresco’s in de apsis van het klooster Sant Pere de Burgal in Catalonië, Spanje (Foto: Sharon Mollerus/Wikimedia Commons).*

delen van iets – kortom, iets wat in beweging is tussen mensen. Hoewel het in ‘Gemeenschap der heiligen’ eerder lijkt te gaan om een groep, is het essentieel de Bijbelse dynamiek ervan te blijven behouden.

Heilig

Kijken we hierna naar het woord ‘heilig’ – Hebreeuws: *qadosj*, Grieks: *hagios*. Heilig is in Bijbelse zin iets dat afgezonderd en apart gezet is met het oog op het leven met God, ‘toegewijd aan’. In het Oude Testament is een persoon ‘heilig’, bijvoorbeeld de priester voor de Jeruzalemse tempel, of een liturgisch voorwerp voor de eredienst, of zoals de sabbat een dag voor God, een ‘heilige dag’.

Bij heiligen denk je al gauw – terecht – aan hen die uitzonderlijk goed hebben geleefd met God en de medemens en daarvoor na hun dood de erkenning vanuit de (katholieke of orthodoxe) kerkgemeenschap hebben gekregen: de heiligverklaring. Hoe waar ook, in de Bijbel ligt het accent breder. In het Nieuwe Testament

zijn ‘heiligen’ alle christengelovigen, ‘apart gezet voor’, ‘toegewijd aan’ Gods heilsbedoeling met de mens in Christus. Zo schrijft Paulus zijn correspondentie “aan de *heiligen* en gelovigen in Christus Jezus” (Efez 1:1). Bij deze betekenis sluiten we aan voor het begrip ‘Gemeenschap der heiligen’.

Oecumene

Net als de al even Bijbelse én dynamische term ‘Lichaam van Christus’ (‘Jullie zijn het lichaam van Christus en ieder van jullie is een lid van dit lichaam’, 1 Kor 12: 27) is de oudchristelijke term ‘Gemeenschap der heiligen’ in de oecumene een kerkgrenzen overschrijdend begrip geworden.

‘Gemeenschap der heiligen’ als dynamisch begrip houdt niet op bij de grenzen van deze of gene kerk.

Martelaren

Wat ‘heiligen’ in de volksmond betekent: christenen die met hun leven uitzonderlijk hebben getuigd van hun geloof, is een verdichting en verbijzondering van het Bijbelse begrip. Martelaren – letterlijk ‘getuigen’ – vormen het duidelijkste voorbeeld daarvan. Zij legden met hun gewelddadig weggenomen leven een indrukwekkend getuigenis af van hun geloofstrouw. Zij waren de eersten in de Vroege Kerk die als zodanig vereerd werden. Paus Franciscus (en velen met hem) duidt de overschrijding van kerkgrenzen aan, wanneer hij het martelaarschap – ook dat van hedendaagse christenen die vervolgd worden: orthodoxen, protestanten, katholieken – ziet als de “oecumene van het bloed”. Dit ligt in de lijn van ‘Gemeenschap der heiligen’ als grensoverschrijdende realiteit en daarom oecumenische zaak. Daarbij klinkt in de oecumene ook steeds meer de roep om in een act van verzoening elkaars geloofsmartelaren – protestanten gedood door protestanten en katholieken – samen te gaan gedenken.

Behalve de grenzen van kerkgenootschappen, wordt met de martelaren en de oecumene van het bloed ook de grens tussen leven en dood ontgaan van zijn absoluteheid. Het gaat dan over die broeder- en zusterlijkheid in leven en dood, op aarde en in de hemel: *Gemeenschap der heiligen!*

De spiritualiteit van Maarten Luther

door Margriet Gosker

◆ Margriet Gosker (Foto RvK)

“Herstel van eenheid is de Reformatie van vandaag”, zegt de gezamenlijke verklaring van het Rome-Reformatie-beraad. Die verklaring werd op 18 maart 2017 in Nieuwkuijk gepresenteerd. Op 31 oktober 2017 zal er in Utrecht opnieuw een gezamenlijke oecumenische verklaring worden uitgebracht over onze oecumenische toekomst. Ik hoop, dat die nog vernieuwender en baanbrekender zal zijn.

Als protestanten en rooms-katholieken zijn wij eindelijk gaan beseffen, dat wat ons verbindt groter is dan wat ons scheidt. Zo proberen we onze pelgrimsweg samen te gaan. Ik citeer uit het *Common Prayer*, het gezamenlijke gebed voor het Reformatiejaar: “Op deze weg zijn het wederzijdse begrip en vertrouwen toegenomen. Wij komen met verschillende gedachten en gevoelens van dankzegging en klaagzang, vreugde en berouw, wij komen in vreugde om het evangelie en in verdriet om de verdeeldheid. Wij komen samen om met dankzegging en belijdenis, met gemeenschappelijk getuigenis en inzet te herdenken”. In het document *Van Conflict naar Gemeenschap* lezen wij: “De kerk is het lichaam van Christus. Aangezien er slechts één Christus is, heeft hij ook slechts één lichaam. Door de doop worden mensen lid van dit lichaam”.

Luthers ontdekking

De grote ontdekking, die Luther deed was, dat we van God helemaal niets hoeven of moeten, maar dat we alles krijgen, zomaar voor niets. Romeinen 1: 17: “De rechtvaardige zal uit geloof leven” (Sola fide), uit geloof alleen. En hij verzette zich heftig toen hem verweten werd, dat hij het woordje “alleen” er tussen gesmokkeld had, terwijl het zo niet in de Bijbel stond. Dat was wel waar, maar je moest duidelijk zijn, vond Luther en die duidelijkheid gaf hij dan ook. Niemand is goed dan God alleen. Ook als je dingen niet goed doet en zelfs als je zwaar de fout ingaat, mag je toch in geloof alleen Gods goedheid ontvangen. God komt je tegemoet met liefde en genade. Je hoeft je daar alleen maar voor open te stellen. Goed doen is daarvoor geen voorwaarde, maar een blijk van vreugde en dankbaar-

heid. Uit onszelf zijn we niet rechtvaardig of heilig, maar in Christus zijn we dat wel. Wij waren arme zondaren en Christus was rechtvaardig en heerlijk. Christus nam onze zonden op zich en zo bracht Hij ons heil en vrijheid. Dat is de vrolijke ruil, *der wunderbare Tausch*. Uit dat geloof en van die genade mogen we leven. En dan brengen we God alle eer: (Soli Deo gloria). Deze vijf sola's worden wel de ‘piketpaaltjes’ (Gerard van Broekhuizen) of de ‘kroonjuwelen’ (Heleen Zorgdrager) van de Reformatie genoemd.

Voortgaande hervorming

Er waren in Europa al veel meer voorlopers van de hervorming geweest, die de kerk wilden reformeren.

Daarom kun je de Reformatie ook niet alleen aan 31 oktober 1517 koppelen. De Reformatie is geen datum, maar een proces van vernieuwing, dat al eerder was begonnen en dat doorgaat tot op de dag van vandaag. In Italië verlangde Franciscus van Assisi naar een kerk zonder pracht en praal. In Bohemen stelde Johannes Hus misstanden aan de kaak, zoals de handel in kerkelijke ambten, relieken en aflaten. In ons land waren Geert Groote en Thomas à Kempis voortrekkers van een belangrijke spirituele beweging (de Moderne Devotie), die kerkvernieuwing en persoonlijke levensheiliging nastreefde. Je zou kunnen stellen dat de Moderne Devotie de eigenlijke Reformatiebeweging in Nederland is geweest, met veel meer invloed dan Luther ooit in ons land gehad heeft. Het was Geert Groote, die zware kritiek leverde op de bouw van de Domtoren in Utrecht (Contra Turrim Traiectensem). De Engelse hervormer John Wycliff wilde terug naar de Bijbel en de kerkvaders. Al deze stromingen

hadden hun sporen nagelaten en de weg bereid tot wat later de Reformatie zou gaan heten. Maar het was Luther, die de zenuw raakte. Dat zijn 95 stellingen zo aansloegen was meer geluk dan wijsheid. Je zou het ook een ongeluk kunnen noemen, als je alle bijkomende nare gevolgen in aanmerking neemt, zoals kerkscheuring, ketterjacht, inquisitie, Beeldenstorm en brandstapels. Maar één ding is zeker: de tijd was rijp voor kerkvernieuwing. En het wachten was op iemand als Luther, die het geloof, de persoonlijkheid, de intelligentie, de energie, de karakterstructuur en de onverzettelijkheid had om te zeggen: “Hier sta ik, ik kan niet anders”. Zo leefde hij ook.

Fijnbesnaard was hij niet. Hij nam nooit een blad voor de mond en moest vaak gecorrigeerd worden door zijn vriend en collega-reformator Philippus Melancthon, die veel subtieler was. Maar Luther was wel de man die de zenuw raakte. Hij zei precies wat er op dat moment gezegd moest worden. Daarin was hij onovertroffen. Hij raakte de kern en zo bracht hij een hervormingsbeweging op gang, die Europa voorgoed heeft veranderd. ●

*Dr. Margriet Gosker is coördinator van de PKN voor de herdenking van de Reformatie in Nederland. Dit artikel is een korte weergave van de lezing op 13 juni in Huijbergen op uitnodiging van het bisdom Breda. De hele tekst van de lezing vindt u in het tijdschrift *Perspectief* 2017-37 op www.oecumene.nl*

Op Christus geënte vroomheid baant weg naar elkaar

door Geert van Dartel

Meer dan dertig jaar schrijft theoloog en journalist dr. Klaas van der Zwaag voor het Reformatorisch Dagblad artikelen over religie en kerk. Geworteld in de bevinde-lijke stroming van het Nederlandse protestantisme ont-wikkelde hij een grote belangstelling voor de Katholieke Kerk én voor de Doperse beweging. De her-denking van 500 jaar Reformatie was bij uitstek het moment om deze jarenlange studie vrucht te laten dra-gen in een publicatie, een omvangrijk werk in twee delen, totaal ruim 1700 pagina's.

'Ik ben zelf opgegroeid in de refor-matorische traditie. De Kerk van de reformatie is oneindig versplinterd en dat gaat maar door. Maar het erf-goed van de Reformatie is mij lief. Luther, Calvijn. De herdenking van de Reformatie wordt al lang voorbe-reid. Je kunt natuurlijk de *drie sola's* herhalen en alle aandacht op Luther richten. Dan ga je repeteren wat er gebeurt is. We zijn 5 eeuwen verder en er zijn nieuwe uitdagingen. De vraag die ik mijn boek wilde behan-delen is: hoe staat de Reformatie er nu voor in het licht van de tegenstel-lingen uit de 16^e eeuw en de huidige context. Hoe meer je de Reformatie bestudeert, des te meer kom je het dubbele debat tegen dat de Reforma-tie voert met enerzijds de Kerk van Rome en anderzijds de Doperse Be-weging. Zodra de Reformatie een feit is, krijg je ook die andere tegenstan-der te zien die stelt dat de Reformatie van Luther en Calvijn halfslachtig was, dat de hervormers aan de lei-band van de staat lopen en dat ze te weinig oog hebben voor de heil-iging. Vanuit dat dubbele debat wilde ik het eigene van de Reformatie be-lichten. Daarbij gaat het niet alleen om het verleden, maar juist ook om het heden en de toekomst van de Kerk.'

De Reformatie in de 16^e eeuw was volgens u meer dan nodig. De kritiek van Luther op de Katholieke Kerk van zijn tijd onderschrijft u nog steeds. Is het niet bijzonder dat deze beweging ontsprong aan een persoonlijke wor-

steling met het geloof van een eenvoudige monnik?

'De behoefte aan ze-kerheid voerde in die tijd mensen naar het klooster. Luther kwam tot de ontdek-king dat dat niet werkte. Zijn aanvech-ting werd zelfs zo groot, dat hij God be-gon te haten. On-danks de eindeloze boetedoening vond hij nooit de rust. Dat was een zware last op zijn rug totdat hij ont-dekte dat God in Christus een barm-hartige Vader is, die vergeeft.

Dat gaf een geweldige bevrijding, een geestelijke bevrijding van de werkeiligheid. Dat zie ik als de oor-sprong van de Reformatie. Maar in de Lutherse traditie kan het even-wicht tussen Woord en Geest teloor gaan. Wie alleen het Woord voldoende vindt, wordt eenzijdig. In het ge-ding met de Katholieke Kerk gaat het ook om balans en evenwicht. De drie sola's (*sola scriptura, sola gratia* en *sola fide*) zijn onopgeefbaar, maar we moeten ze ook in de context van de 16^e eeuw verstaan. De sola's zijn gericht tegen een commercialisering van het heil. Ik begrijp de kritiek van katholieken ook wel. Ze waren be-ducht voor die nadruk op die *sola's* alsof de ethiek er niet toe doet. De Reformatie heeft overigens de goede werken en de heiliging niet verge-ten, maar beschouwt ze niet als oor-

◆ Klaas van der Zwaag

zaak van de verzoening met God, maar als een vrucht van het christe-lijk leven.'

50 jaar zijn katholieken en luthera-nen met elkaar in dialoog over de vragen die ten grondslag liggen aan de verdeeldheid. Hoe beoordeelt u de katholieke visie op Maarten Luther en de gegroeide overeenstemming?

'Luther stond eigenlijk nog niet zo ver af van de katholieke theologie.

Dat blijkt uit zijn opvattingen over sacramenten. Sommigen vin-den dat Luther met één been in de Katholieke Kerk is blijven staan. Met Calvijn komt het dan allemaal goed (lacht). Katholieken zien Luther van-daag als reform-katholiek die zich terecht keerde tegen een gedegene-reerde kerk, die hij niet wilde verla-ten, maar wilde hervormen. We vin-den elkaar in de christologie en in het geloof in de Drie-ene God. Bin-

nen dat gedeelde kader is een andere cultuur gegroeid. Ten diepste gaat het daarbij om een verschil in opvatting over de Kerk. De Katholieke Kerk verstaat zichzelf als sacramenteel heilsinstituut, bij de kerken van de Reformatie is het Woord constituerend voor de Kerk. Die verschillen zijn niet zo maar te overbruggen. De overeenstemming over de rechtvaardigingsleer uit 1999 is een belangrijk resultaat, maar niet het laatste woord. Eerder is de op Christus geënte vroomheid het terrein waarop protestanten en katholieken elkaar kunnen vinden. De weg van de vroomheid is voor mij de weg van de oecumene. Instituties worden minder belangrijk, hoewel ze nodig blijven als dragers van een eeuwenlange traditie.'

Is de kloof door de oecumenische dialogen verder gedicht?

'We moeten zoeken naar eenheid en verdeeldheid tegengaan. In deze tijd zijn christenen steeds meer een minderheid. Laten we ons oriënteren op de Gemeenschap van de heiligen, een belangrijk aspect van het Apostolicum. Het bepaalt de kern van je christen-zijn. Christen ben je niet in je eentje. Het streven naar het herstel van de zichtbare eenheid in één institutioneel verband werkt al twintig jaar niet meer. Als je twee kerken samenvoegt, krijg je er een derde bij. Beter is het bij je eigen kerk te blijven en van daaruit de oecumenische gezindheid naar de ander te bevorderen. De vraag waar het om gaat is: 'wat dunkt u van Christus?' Ons heil hangt af van de mate waarin we ons op Christus hebben gericht. Christus is natuurlijk niet in het luchtledige, maar verschijnt aan ons in de verkondiging van het Woord, maar ook in de bemiddeling van de kerken en van de traditie. Daar zou het gesprek over moeten gaan.'

Hoe doe je recht aan Luther?

'Luther is een vat vol tegenstrijdigheden. Aanvankelijk dacht hij dat de paus wel naar hem zou luisteren. Dan slaat de voorzichtige hoop om in radicale afwijzing. Luther noemt hem zelfs de Antichrist. Ik volg Luther ook niet in alles wat de paus betreft. Als protestant heb ik er moeite mee dat een persoon zo'n verheven functie

heeft in de kerk en namens de kerk kan spreken. Maar ik heb wel respect voor de functie van de paus als dienaar van de eenheid. Er zijn zoveel tegenstellingen in de kerk. Dat er iemand is die werkt voor de eenheid, is niet anti-reformato-ri-sch. Een dienst van de eenheid is goed, maar dan zonder goddelijke trekken.'

Behalve uw interesse in de katholieke theologie valt mij uw sympathie op voor de radicale reformatie ofwel de doperse beweging. U trekt een lange lijn vanaf de wederdopers uit de 16^e eeuw tot aan de opwekkingsbewegingen in de 19^e en 20^e eeuw.

'Verschillende auteurs spreken over een evangelisch-charismatische geloofshype waarin de nadruk ligt op de werking van de Geest, discipelschap en navolging. Het gaat erom dat geloof niet alleen een zaak is van het hoofd, maar ook van het hart, niet alleen theologie, maar ook praktijk. Authentieke vroomheid gaat niet op in het instituut, het belijden van een leer of het onderschrijven van een credo. Het moet echt zichtbaar en voelbaar zijn als uitdrukking van een ervaring. Ik heb deze beweging beschreven als een vroomheidsbeweging door de eeuwen heen. Het gaat daarin om de innerlijkheid die de hele mens raakt. Het dopers christendom zal er altijd zijn als een correctie op het institutionele christendom, vergelijkbaar met de ordes en congregaties in de Katholieke Kerk. We kunnen veel leren van de doperse beweging. Het is een gemeenschap van overtuigde gelovigen met een sterke persoonlijke beleving.'

De Anglicaanse theoloog Allister McGrath voorspelde enkele jaren geleden het einde van het historisch protestantisme. Het laatste hoofdstuk van uw

boek gaat over het Reformato-ri-sch verlangen naar een charismatische kerk. Is dat uw antwoord op de stelling van McGrath?

'Over de titel van dat slothoofdstuk is goed nagedacht. Je wilt reformato-ri-sch zijn en het charismatisch gedachtegoed integreren. Dat sluit goed aan bij McGrath. In de Anglicaanse kerk is die integratie goed gelukt. In de Katholieke Kerk zien we dezelfde beweging. De Charismatische beweging bestaat 50 jaar. De charismatische vernieuwing wordt in de Katholieke Kerk zeer gewaardeerd. De beweging houdt vast aan de hiërarchie, maar juicht de versterking van de lekenvroomheid toe. Het is een mooie verbinding tussen charisma en instituut. Zo hoop ik ook op de vernieuwing van de reformato-ri-sche kerken. Niet door het fuseren van instituten, maar door een charismatische vernieuwing in de kracht van de Geest.' ●

Dr. Klaas van der Zwaag, Reformatie vandaag, 500 jaar Hervorming in debat met Rome en nieuwe vormen van doperse radicaliteit (2 Dln), De Banier Apeldoorn 2017, €79,95.

Impulsen uit de Reformatie voor vandaag

door Dick Akerboom

Uit de vloed van boeken die het laatste jaar verschenen is komt het beeld naar voren dat Luther en zijn tijdgenoten in een wereld leefden die zich in een crisis bevond. Angst en onzekerheid vierden hoogtij. In deze onzekere tijd formuleerde Luther zijn centrale vraag: “Hoe vind ik een genadige God?” Hij ontdekte dat God geen straffende of angst aanjagende God is, maar een barmhartige God. Deze ontdekking ontcrachtte het plaatsvervangende bidden voor overledenen. Zo raakte Luther in een strijd verwickeld met de almachtige middeleeuwse kerk.

Hij legde een bom onder de financiële infrastructuur van de kerk, het *aflaatsysteem*. In de nieuwste studies over Luther en zijn theologie wordt in Luthers vraag “Hoe vind ik een genadige God?” de aanzet gezien tot de ontwikkeling van het individualisme. Het is zeker zo dat Luther bijgedragen heeft aan een wijze van spreken en denken dat zich vanaf de 17^e eeuw verder ontwikkeld heeft tot wat wij vandaag ‘individualisme’ noemen. De oorspronkelijke betekenis van het woord *Individueel* als ondeelbaar wezen ter aanduiding van de mens, is mettertijd een uitdrukking geworden voor individuele mensen; voor ‘individuen’ die opkomen voor hun eigen belangen. Dit is niet de manier waarop Luther de mens ziet als staande voor God (*coram Deo*). In de 16^e eeuw is ondenkbaar dat God en mens concurrenten zijn. Luther is zich er sterk van bewust, dat het antwoord op de vraag “Hoe vind ik een genadige God” geheel afhangt van Gods genade. Het enige wat de mens kan doen is die genade aannemen of afwijzen.

Hier sta ik

Belangrijk in dit opzicht is een ander cruciaal moment in het leven van Luther. Als Luther in 1521 gedaagd wordt voor de Rijksdag in Worms is er al een

◆ Dick Akerboom (Foto Dio van Maaren)

kerkelijke ban over hem uitgesproken. Volgens de akten van de Rijksdag beëindigde Luther zijn toespraak voor de Rijksdag met de woorden: “Als ik niet door getuigenissen van de Schrift of door heldere argumenten weerproken kan worden... ben ik aan de door mij aangehaalde woorden uit de Schrift gebonden. En zolang mijn geweten in Gods Woord gevangen is, kan en wil ik niets herroepen, omdat het onzeker is en de zaligheid bedreigt om tegen het geweten in te gaan. Zo help me God. Amen.” De officiaal van het bisdom van Trier, Johann von der Ecken, die de ondervraging van Luther in opdracht van de keizer leidde, deed nog een laatste poging om Luther op andere gedachten te brengen. Hij vroeg Luther of hij van mening was alleen gelijk te hebben tegenover de *Consensus Ecclesiae*, tegen de algemene opvatting van de hele Kerk. Luther antwoordde: “Ja, de concilies hebben in sommige opzichten gedwaald. Dat is duidelijk. Ik kan het bewijzen. Zo help me God. Amen. Ik vermoed dat Luther op dit moment begreep dat hij gedwongen werd datgene dat hem zo vertrouwd was, achter zich te laten. Maar zijn geweten dwong hem daartoe.

Nieuwe uitdaging

Luthers Reformatie is ontstaan uit de worsteling met de Bijbel. Luther zocht naar betekenis van het Bijbelse getuigenis voor zijn tijd en vertaalde de Bijbel in de taal van de mensen van zijn tijd. Hoewel de tijden veranderd zijn, lijkt onze tijd in veel opzichten op de tijd van de Reformatie en wij staan voor dezelfde opgave als Luther: op zoek gaan naar Gods genade en daar handen en voeten aan geven in onze samenleving.

Het is de opdracht van theologen en pastores om de Bij-

bel zo uit te leggen dat vertrouwen sterker is dan twijfel en aanvechting. Het gaat om vertrouwen in plaats van zien met eigen ogen. Het gaat om een andere wijze van kijken: niet navelstaren (Luther zegt: niet in zichzelf gekeerd zijn, *non incurvatus in se*), maar tot bekering komen. Om die fundamentele verandering van ons denken en handelen (denk aan de 1^e stelling over de aflaat: “Wanneer onze Heer en Meester Jezus Christus zegt: Doet boete (Mt. 4,17) enz., wil Hij dat het hele leven van de gelovigen boetedoening is”). Het gaat erom onszelf met kritische ogen te zien en te leren onszelf los te laten en prijs te geven.

Wat men daarbij wint is de vrijheid om anders met mensen en verhoudingen om te gaan. Vrijheid bezit men niet. Vrijheid moet verwerkelijkt worden. We moeten leren vrij te zijn.

Het is onze opgave om een vrije mens te zijn voor God en zo God ruimte te geven in ons leven. ●

*Dr. Dick Akerboom is katholiek theoloog en Lutherkenner. Dit artikel is een verkorte weergave van een lezing gehouden op 20 april in Hofgeismar (Duitsland). De volledige (Duitstalige) tekst van de lezing vindt u in *Perspectief* 2017-37 op www.oecumene.nl*

‘Doof de Geest niet uit’

door Kees Slijkerman

Rooms-katholieken en pinkstergelovigen hebben grotendeels eenzelfde visie op de charisma's die de Heilige Geest vrijelijk schenkt aan gelovigen. Dat blijkt uit het dialoograpport ‘Doof de Geest niet uit’ dat de Pauselijke Raad voor de Eenheid van de Christenen heeft gepubliceerd en dat eind 2017 in het Nederlands verschijnt.

Het rapport besteedt speciaal aandacht aan drie belangrijke gaven die spanningen geven: profetie, genezing en onderscheiding van geesten. De uitvoerige bespreking van deze drie charisma's zijn een handreiking voor goede toerusting in de omgang ermee. *Profetie* is een gave waardoor God hier en nu in concrete situaties kan spreken. Dat is spannend, want Gods persoonlijke aandacht in concrete situaties wordt door profetie zeer manifest, maar manipulatie moet voorkomen worden. *Genezing* is een gave die grote positieve impact heeft, maar bij het spreken over genezing kunnen ook pastorale brokken gemaakt worden.

Onderscheiding van geesten is belangrijk en spannend omdat daarbij kan blijken dat bijzondere geestelijke manifestaties van God zelf komen of juist niet. Dit dialoograpport is van belang voor christenen die niet afwijzend willen staan tegenover de rijkdom aan charisma's die God aan heel zijn Kerk schenkt.

Voor alle leden van de Kerk

Het leergezag van de Rooms-Katholieke Kerk had geen uitgewerkte leer over de charisma's, buiten de geschriften die de vroege kerk heeft opgenomen in de canon van het Nieuwe Testament. Omdat die geschriften ook voor pinkstergelovigen het hoogste gezag hebben, verwondert het niet dat er grote overeenstemming is. *Doof de Geest niet uit* biedt voor alle christelijke kerken gezagvol materiaal.

De Congregatie voor de Geloofsleer heeft het rapport *Doof de Geest niet uit* pas vrijgegeven voor publicatie, nadat deze congregatie eerst zelf met een gedegen publicatie over charisma's kwam, *Iuvenescit Ecclesia*, met als belangrijkste onderwerp de verhouding tussen de hiërarchische en charismatische gaven. Beide publicaties helpen om tot een betere omgang

met charisma's te komen. Op dit terrein is veel winst te behalen.

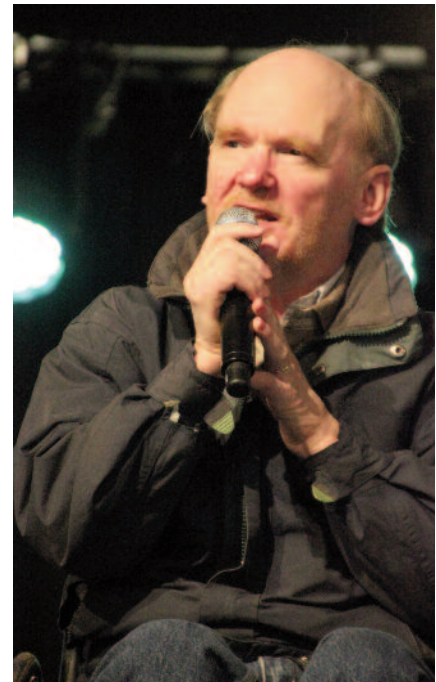
Rooms-katholieken en pinkstergelovigen zijn het erover eens dat de charisma's voor alle christenen zijn. ‘De uitoefening van charisma's – als die gepaard gaat met heiligheid van leven – verheerlijkt God en geeft kracht aan de verspreiding van het evangelie tot de uiteinden van de aarde’. Het rapport citeert daarbij uit een toespraak van paus Franciscus, waarin hij de charismatische vernieuwing ‘een stroom van genade’ noemt, ‘een vernieuwende adem van de Geest voor alle leden van de Kerk’.

Verwachting

Het rapport *Doof de Geest niet uit* stelt de feitelijke omgang van de Rooms-Katholieke Kerk met charisma's misschien wel wat rooskleurig voor. In een gemiddelde rooms-katholieke parochie is toch niet zoveel te merken van het functioneren van deze geestelijke gaven? Zijn niet veel gelovigen en pastores wars van evangelisatie, vrij gebed, klanktaal, profetie en gebed met handoplegging voor genezing? De gedachte dat Gods Geest zomaar kan inbreken in onze autonomie botst met een aantal gangbare denkbeelden. Het rationalisme van de Verlichting en een klimaat van scepticisme ten opzichte van het bovennatuurlijke hebben volgens het rapport bijgedragen aan een afnemende verwachting van buitengewone manifestaties van de Geest. Ook excessen van charismatische bewegingen en een onderontwikkelde pneumatologie (leer over de Geest) worden genoemd als oorzaken waardoor charisma's worden tegengehouden.

Conciliebesluiten doorvoeren

Die charismatische vernieuwing in de Rooms-katholieke Kerk kon op gang komen dankzij de besluiten van het Tweede Vaticaans Concilie over charisma's. ‘Aan elke gelovige die deze charismatische gaven ontvangt, wordt

◆ Kees Slijkerman

daarmee het recht en de opdracht verleend deze in de Kerk en in de wereld te gebruiken’, aldus het concilie. Het oordeel over authenticiteit en ordelijk gebruik van deze gaven werd toebedeeld aan ‘degenen die in de Kerk leiding te geven hebben’. (AA3, LG 12)

Dat er pas vijftig jaar na het concilie twee meer uitgewerkte officiële documenten over charisma's door Rome zijn gepubliceerd, toont misschien wel aan hoe langzaam vernieuwingsprocessen gaan. Van priesters hoor ik wel dat ze in hun opleiding niet geleerd hebben om charisma's op authenticiteit en ordelijk gebruik te beoordelen. En pinkstergemeenten missen vaak elke vorm van bovenplaatselijk gezag dat corrigerend kan optreden om scheefgroei te voorkomen. Hier is nog een wereld te winnen en *Doof de Geest niet uit* biedt daarbij uitstekende handvatten. ●

Op de website www.stucom.nl vindt u diverse documenten mbt de dialoog tussen katholieken en pinksterchristenen waaronder beide bovengenoemde documenten ‘Doof de Geest niet uit’ (0417) en ‘Iuvenescit Ecclesia’ (0413).

Kees Slijkerman is lid van de officiële dialoogcommissie van de RK Kerk, de VPE en MissieNederland.

Agenda

Het uitgestelde dispuut – Luthers stellingen herlezen

Aan de vooravond van het vijfde eeuwfeest van de Reformatie, wil de Tilburg School of Catholic Theology zich graag buigen over een van de meest invloedrijke documenten uit de zestiende eeuw: Luthers 95 stellingen. Het doel van deze namiddag is dubbel: enerzijds tonen we graag aandacht voor de historische context en achtergrond van deze aanzet tot hervorming. Daarnaast wordt ingezet op de actuele situatie van de kerken: vertrekkend van de gedachte dat Luthers initiatief gericht was op het voeren van een dispuut over de stellingen plaatsen we ons nu, vijfhonderd jaar later, in de aloude traditie van de *disputationes de quodlibet* en nodigen we uit de protestantse en de katholieke traditie telkens een theoloog en een kerkleider uit om een aantal stellingen te herlezen, te becommentariëren en het open debat aan te gaan over de actuele waarde van deze destijds uitdagende stellingen.

Referaat van prof. dr. Christoph Burger over de stellingen van Maarten Luther en theologisch dispuut over de betekenis van de stellingen voor onze tijd m.m.v. prof. dr. Marcel Poorthuis, prof. dr. Bram van de Beek, mgr. dr. Hans van den Hende en dr. René de Reuver.

Locatie: Bonifaciushuis, Nieuwe Gracht 61 Utrecht, 26 oktober 2016, 14.00 – 17.00 uur
Wij verzoeken u in verband met de capaciteit van de zaal om u aan te melden vóór 13 oktober 2017 via bureautst@uvt.nl

Algemene Ledenvergadering

In de ochtend van 3 november 2017 wordt van 10.30 tot 12.30 in de Grote Kerk van 's-Hertogenbosch de algemene ledenvergadering gehouden. Op deze vergadering worden de jaarstukken (algemeen jaarverslag 2016-2017, de jaarrekening 2016, begroting 2018) gepresenteerd en vastgesteld.

Locatie: Grote Kerk, Kerkstraat 20 's-Hertogenbosch, 3 november 2017, 10.30 – 12.30 uur
Opgave vooraf via secretariaat@oecumene.nl

Oecumenische balans van het Reformatiejaar

De herdenking van de Reformatie in 2017 werd vooraf gezien als een kans voor de oecumene. Aan het einde van het Reformatiejaar willen we de balans opmaken van de oecumenische betekenis van dit herdenkingsjaar en vooruit-

kijken naar de doorwerking. Is het internationaal en in ons land gelukt deze herdenking oecumenisch gestalte te geven? Zijn katholieken en protestanten (Lutheranen en gereformeerden, vrije kerken) daardoor nader tot elkaar gekomen? Is de herdenking een Christusfeest geworden, zoals belangrijke kerkleiders gehoopt en uitgesproken hebben? Wat heeft de gezamenlijke herdenking voor de nabije toekomst aan kansen, uitdagingen en vragen opgeleverd?

Sprekers op deze middag zijn dr. Margriet Gosker, coördinator van de PKN voor de herdenking van de Reformatie en dr. Dick Akerboom, katholiek theoloog en Lutherkenner. De middag wordt geleid door drs. Fokke Wouda

Locatie: Grote Kerk, Kerkstraat 20 's-Hertogenbosch, 3 november 2017, 13.30 – 17.00 uur
Opgave vooraf via secretariaat@oecumene.nl Gevraagde bijdrage voor deelname: € 7,50.

Vespers voor de Eenheid in H. Bonaventurakerk in Woerden

Op initiatief van Mgr. dr. Hans van den Hende, bisschop-referent voor oecumene is er op 5 november 's middags een oecumenische ontmoeting in de H. Bonaventurakerk in Woerden. De bijeenkomst begint met het bidden van de vespers waarna er gelegenheid is voor ontmoeting. Deze oecumenische samenkomst wordt gehouden in aansluiting op de dienst ter herdenking van 500 jaar Reformatie die op 31 oktober 2017 door de Protestantse Kerk wordt gehouden in de Domkerk van Utrecht. We hopen op een goede opkomst uit alle bisdommen en uit andere kerken.

Locatie: H. Bonaventurakerk, Rijnstraat 60 in Woerden.

Bezoek onze website op: www.oecumene.nl

Colofon

Overeen is het communicatieblad van de Katholieke Vereniging voor Oecumene Athanasius en Willibrord. Leden, donateurs en parochies ontvangen het blad twee maal per jaar.

Redactie: Geert van Dartel, Mirella van Herp, Leo van Leijsen

Vormgeving: VANDARTEL, Oss

Drukwerk: Laumé Mediapartners

Katholieke Vereniging voor Oecumene Athanasius en Willibrord

Emmaplein 19 D
5211 VZ 's-Hertogenbosch
T: 073-7370026
E: secretariaat@oecumene.nl
Internet: www.oecumene.nl
IBAN: NL73 INGB0001087628
IBAN: NL97 INGB0000801919
ISSN: 1568-2862